

Steppens indflydelse på den russiske kultur

med særlig henblik til mongolertiden

af Martin Podolak

Eksamenshjemmeopgave til kurset ”Russisk kultur og mentalitet”

Københavns Universitet, efterårssemester 2009

Underviser: Alex Fryszman

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Begrebet Steppen.....	4
Turan vs. Iran.....	4
Russerne og Steppen.....	6
Kort om mongolertiden.....	8
Mongolernes indflydelse på den russiske kultur.....	10
Reception af mongoherredømmen gennem tiden.....	11
Videnskabelig syn på mongolerherredømmen.....	14
Konklusion.....	17
Literatur.....	18

Indledning

Den eurasiske steppe bliver på russisk ofte kaldt for *Velikaja step'*¹, ”Den Store Steppe”. Dette giver os en idé om, hvilken respekt russerne har for området. Mindst siden grundlæggelsen af Kievriget, den første dokumenterede østslaviske statsvæsen i den 10. århundrede, frem til i dag, har de

bosiddende russere haft et særligt forhold til det endeløse græslandskab bagved deres hjemegn, der ligger i skovene af den Østeuropæiske Slette. Russerne kom i kontakt med Steppens beboere, nomadiske og halvnomadiske folk af iransk, tyrkisk og mongolsk oprindelse, nogle gange krigerisk, andre gange fredelig, men ved at holde sig på passende afstand; for forskellig var begge parter levevis fra hinanden.

Dette ændrede sig meget pludseligt, da mongolerne kom fra Steppen efter at have undervundet halvdelen af Asien for at blive hersker over Rus' i næsten 250 år. De russiske fyrstedømmer var nu tributskyldige til Mongolerriget og senere til dets efterfølger som kaldes for Den Gyldne Horde.

Efter denne periode og efter samlingen af Ruslands fyrstedømmer under Moskvas styre blev denne nye Moskovitiske stat til et rige, der ekspanderede udover sine traditionelle grænser, ikke mindst mod Steppen I 1500-tallet blev khanaterne² Astrachan' og Kazan'³, som var efterfølgere af den Gyldne Horde, underkastet af Ivan IV. Mange anser dette som startskuddet for etableringen af det, vi i dag kender som den multietniske Rusland.

Formålet med dette oplæg er at gennemlyse, hvordan russernes kontakter til steppefolk havde indflydelse på den russiske kultur, på samfund, og på statsvæsen. Jeg har valgt at begrænse dyberegående undersøgelse på nogle få områder, som ikke altid kunne være repræsenterende for hele temaet; det enorme tidsrum, det store antal og forskelligartetheden af steppefolk og den store båndbredde af temaets reception i den russiske idé- og forskningshistorie gør emnet Steppen til en konglomerat af så mange fortolkninger, udgangspunkter og historiske perspektiver, at en tilstrækkelig behandling af genstanden på begrænset plads er et umuligt forehavende.

Derfor har jeg valgt at lægge fokus 1.) på den abstrakte spørgsmål efter modsætningen af steppen og skoven i dens kulturelle og historiske betydning og 2.) konkret på mongolertiden og

1 Til transliterationen af russiske navne og ord bruger jeg ISO/R 9 anbefalinger fra 1968, som også bliver brugt af det Kongelige bibliotek; se: *International System for the Transliteration of Slavic Cyrillic characters / ISO*, 2. udg. (Genève: ISO, 1968) Navne af russiske forskere, der har boet og publiceret først og fremmest i Vesten, bliver i opgaven dog skrevet i det resp. publikationens transkription. Med hensyn til litteratursøgningen bliver de derimod translittereret efter ISO/R 9 anbefalinger.

2 Til mongolske ord bruger jeg den akademiske transliteration, undtagen ord, der har en tradition i den danske litteratur (fx Djengis Khan). Reinhold Greisbach, ”Uighurisch-Mongolische Transliteration”, <http://sprachen.sprachsignale.de/ordos-mongolisch/mvfttransliteration1.html> (hentet d. 14. december 2009); Thomas T. Pedersen, ”Transliteration of Non-Roman Scripts - Mongolian (Uighur)”, <http://transliteration.eki.ee/pdf/Mongolian.pdf> (hentet d. 14. december 2009).

3 Azade-Ayşe Rorlich, *The Volga Tatars, a Profile in National Resilience* (Stanford: Hoover Institution Press, 1986), 37.

dens indflydelse på Rusland, dens reception gennem tiden og den nuværende videnskabelige diskussion.

I de fleste tilfælde bruger jeg engelsk- og tysksproget sekundærlitteratur af lingvistisk, kulturologisk, religionsvidenskabelig og historisk karakter som indebærer håndbøger, monografier, tidsskrifter og internetkilder. Af herunder nævnte årsager, er arbejdet med primærlitteratur som fx krøniker meget problematisk og kræver et dybt og bredt kendskab til området, hvis man vil opnå erkendelse om overordnede sammenhænge. Derudover er min tilgang ikke primært historiografisk men idéhistorisk og kulturologisk, jeg søger ikke ”arkæologisk” evidens. Selvfølgelig er den mere moderne litteratur som lyrik eller prosa også en meget vigtig del af den russiske kultur, men litteraturens rolle i temaet kræver en særlig undersøgelse.

Efter at definere begrebet ”Steppen” vil jeg i kapitlet ”Turan vs. Iran” redegøre for nogle overordnede kulturhistoriske komplekser, der indrammer det grundlæggende modsætningsforhold mellem de bosatte østslaver og de nomadiske steppefolk.

Det efterfølgende kapitel handler om russernes forhold til de vigtigste steppefolk. Jeg skal give nogle eksempler på, om hvordan forholdet mellem russerne og nomaderne var. De to store og vigtige områder om skyterne og kosakkerne omtaler jeg kun kort, men såvel for fuldstændighedens skyld, som for at vise, at ikke alle steppefolk bliver i den russiske idéhistorie behandlet med så store forbehold som det er tilfældet med mongolerne.

De næste kapitler handler udelukkende om mongolertiden og dens arv. Som jeg vil fremlægge, var forholdet mellem russerne og mongolerne af anderledes kvalitet, end mellem russerne og de andre folkeslag fra Steppen. Men meget tyder på, at mongolertiden havde mest indflydelse på russisk kultur, især på statslig og i følge på samfundsmæssig plan, hvorfor emnet altid var et hårdt omkæmpet område. Efter at give historisk oversigt over selve mongolertiden og at give et overblik over de områder, hvor mongolernes indflydelse var størst, vil jeg derfor skitsere den idéhistoriske og videnskabelige udvikling af den russiske opfattelse af mongolertiden frem til vores dage. Hovedvægten ligger altså ikke på at gengive mange konkrete detaljer om, hvordan mongolerne havde influeret den russiske kultur, men på problematikken af, hvordan vurderinger om mongolertiden blev traderet gennem tiden. Det samme gælder for den sidste kapitel, hvor jeg gengiver forskningstanden og prøver at karakterisere historikernes diskussion.

Min tilgang til emnet er således på den ene side kulturologisk-abstrakt og på den anden side historisk- konkret præget, mens den historiografiske side skal forstås som kun et hjælpemiddel til at åbne spændingsfeltet i hvilket kulturologiske og idéhistoriske strukturer bliver synligt. Det er klart, at det blot kan være et udsnit af hele billedet, og at jeg kun kan frilægge nogle af de træk, der drager igennem tematikken om russernes forhold til Steppen.

Begrebet Steppen

Den eurasiske steppe i naturlig og snæver forstand ligger, dels som et kludetæppe, dels som et øst-vest bælte gennem det eurasiske kontinent, fra udmundingen af Donaufloden ved Sortehavet i vesten, Altaj bjergene og ørkenen Gobi i østen, Sortehavet, Kaukasus, Det Kaspiske hav, bjergkæderne Alborz, Hindu Kush, Pamir og Tian Shan i syden og de sibiriske og russiske boreale skove i norden. Der er arid og semi-arid kontinental og højkontinental klima fremherskende, der begunstiger græsvegetation⁴. Klimaet er kendetegnet af store klimatiske ekstremer året rundt, som vanskeliggør enhver art af bosiddende landbrug.

Siden den sidste istid blev området brugt af forskellige nomadefolk, der dyrkede kvægbrug ved at rejse med sin kvæg fra eng til eng året rundt. Mens de grænsende arealer som halvstepperne og bjergene var også velegnet til kvægbrug, havde ørkener og oaser først og fremmest betydning for handelen. De store eurasiske handelsveje som Silkevejen gik gennem området. Sammen med andre strategiske og økonomiske overvejelser var det grunden til, at de store nomaderriger altid underkastede hele området mellem de sydlige bjerge og de nordlige skove deres herskedømme⁵. Disse områder udgør derfor et samlet kulturrum, der kan betegnes kulturelt og i bred forstand som Steppen.

Turan vs. Iran

For at forstå forholdet mellem russerne og steppefolkene, er vi nødt til at overveje historien i dens økonomiske og kulturelle aspekter langt over for Ruslands og Steppens grænser. Der indgår flere faktorer i betragtning, som jeg vil følgende nævne nogle af de vigtigste.

Den iøjnefaldende forskel mellem den russiske kultur og de fleste steppekulturer er, at førstnævnte allerede var bosiddende og dyrkede landbrug i hvert fald siden fællesslavisk tid i antikken⁶, mens andennævnte altid forblev nomadisk. Som vi skal se har modsætningsforholdet mellem det at være bosiddende og det at være nomadisk stor kulturpsykologisk betydning, da det er konstituerende for en af de grundlæggende religiøse motiver vi møder i de eurasiske højkulturer vest fra Indusfloden.

Motivet har sin oprindelse i den oldiranske kulturkreds og ligger i den skarpe adskillelse af det lyse og det mørke princip, der manifesterer sig i de forskellige kulturers religiøse systemer i fx kampen mellem det Gode og det Onde, kampen mellem Ahura Mazda og Ahriman⁷, mellem Pravda

4 René Grousset, *The Empire of the Steppes, a History of Central Asia*, overs. Naomi Walford (New Brunswick: Rutgers University Press, 1970), xxii.

5 Georgij Vladimirovič Vernadskij, *The Origins of Russia*, by George Vernadsky (London: Oxford University Press, 1959), 25.

6 Ibid., 5, 105.

7 Irach Jehangir Sorabjee Taraporewala, *The Religion of Zarathushtra. Genoptryk (Bombay Chronicle Press, 1965)*

og Krivda⁸, eller mellem Iran og Turan.

Den arketyperiske kamp mellem disse principper har sine rødder i den neolitiske revolution, hvor der skete den civilisatoriske skridt fra nomadismen frem til bosiddende landbrug. Dette skridt blev samtidig også religiøst legitimeret, ved at stille den nye levevis på det rigtige og derimod fremstille den gamle nomadiske levevis som noget negativt.

Græske kilder hævder, at der var flere individer, der har virket i Iran under navnet Zoroaster⁹, og at den første af dem levede mellem 5000 og 6000 f.Kr.¹⁰. Denne ur-Zaraθuštra¹¹ gælder i den oldpersiske religion som grundlæggeren af landbrugskulturen i menneskehedens udvikling og bliver betegnet i Avestaen som stifter af alle menneskelige forhold i religion, lov og økonomi¹². Den nye i Zaraθuštras lære¹³ bestod i opfattelsen, at mennesket skulle, ved at komme i tanke om sin lyse væsenskerne, gøre sin del i at frelse verden fra kampen mellem det Lyse og det Mørke; mennesket skulle skabende bearbejde jorden¹⁴. Magterne, der prøvede at ødelægge iranernes civilisatoriske værk måtte altså være Mørkets tjenere, og disse var så de nomadiske steppefolk, der periodisk kom fra det nordlige Turan¹⁵, for at plyndre og brandskatte¹⁶.

Med tiden og udbredelsen blev motivet af modsætningsforholdet mellem ”iranernes land” Iran, og ”tyrkernes land” Turan mere og mere flyttet i menneskes indre; Turan og Iran betegnede ikke længere sociale fællesskaber, men i stigende grad bevidsthedstilstande af den menneskelige opførsel – kampen mellem Turan og Iran fandt nu sted i menneskets indre¹⁷.

Gennem tiden spredte denne dualistiske model sig som en arketype videre mod vest til

(Tehran: Faravahar, 1980); Otto Günther Wesendonk, *Urmensch und Seele in der iranischen Überlieferung* (Hannover: Lafaire, 1924).

8 Markus Osterrieder, ”Die Kultur des slavischen Ostens und der Schatten von Turan”, 2000, 15, <http://www.celtoslavica.de/bibliothek/Iran.pdf> (hentet d. 25. oktober 2009); Emanuel Sakisyanz, *Russland und der Messianismus des Orients* (Tübingen: J. C. B. Mohr, 1955), 15-32; Hans Helmut Gäntzel, *Wladimir Solowjows Rechtsphilosophie auf der Grundlage der Sittlichkeit* (Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1968), 174.

9 Ζωροάστρης

10 Osterrieder, ”Die Kultur des slavischen Ostens und der Schatten von Turan”, 6.

11 videnskabelig transliteration fra oldpersisk efter Prods Oktor Skjærvø, *An Introduction to Old Persian*, 2. udg. (Cambridge: Harvard, 2005), <http://www.fas.harvard.edu/~iranian/OldPersian/opcomplete.pdf> (hentet d. 16. december 2009).

12 Yašt XIII:88, se: ”Khorda Avesta (English): Frawardin Yasht (Hymn to the Guardian Angels)”, <http://www.avesta.org/ka/yt13sbe.htm#section24> (hentet d. 13. december 2009); ”The Zend Avesta, Part II (SBE23): XIII. Farvardîn”, http://www.sacred-texts.com/zor/sbe23/sbe2318.htm#fr_949 (hentet d. 13. december 2009).

13 som blev kodificeret i midten af den første årtusind f.Kr., se Agyñ Khairulloviç Kazymzhanov og Keith Owen Tribble, ”The Political Tradition of the Steppe”, *Nationalities Papers* 26, nr. 3 (1998): 455.

14 Vendidad III:23, 30-31, se: ”Avesta: Vendidad (English): Fargard 3: The Earth”, <http://www.avesta.org/vendidad/vd3sbe.htm> (hentet d. 13. december 2009); ”The Zend Avesta, Part I (SBE04): Vendidad: Fargard III. The Earth”, <http://www.sacred-texts.com/zor/sbe04/sbe0409.htm> (hentet d. 13. december 2009).

15 Landskabet som dækker nuværende landene Uzbekistan, Turkmenistan, Kazachstan og Kirgisistan. I dag mest kendt som Turkestan. I modsætning til brugen af begrebet her bliver det i den nyere tyrkiske idéhistorie brugt for den legendariske, men ikke geografisk definerede fællestyrkiske hjemland, eller som udtryk for utopien af en pantyrkisk samling.

16 Osterrieder, ”Die Kultur des slavischen Ostens und der Schatten von Turan”, 6.

17 Ibid., 7, 11, 13.

Mesopotamien og til Levanten, hvor den blev til en af de grundlæggende religiøse faktorer og som senere også indgik i de store monoteistiske religioner, og mod øst langs silkevejen¹⁸. Mod nord fik blandt andre slaverne kontakt med det iranske religiøse system. Dette skete med den Store Folkevandring i den 6. årh. f.Kr. da slaverne var på vej mod vest og passerede iranske naboer. Indflydelsen af iranerne og deres fælles folkeslag som fx skyterne på slaverne forblev stærk til ca. den 6. årh. e.Kr.¹⁹. Faktisk har næsten alle begreber i den oldslaviske religion deres ækvivalenter i et iransk forbillede²⁰.

Så snart østslaverne bosatte sig i skovområder mellem Volga, Kaparterne og Østersøen, mødte de nomadiske steppekulturer i syden og sydøsten af deres territorium og begyndte at opleve samme trussel som iranerne generationer før. Nomader eller halvnomader som de iranske sarmater og skyter eller senere tyrkiske chazarer²¹, pečeneg og kipčak²² og deres levevis blev nu til modsætningen af det, man selv var. Fundamentet for russernes ambivalente holdning til Steppen var nu lagt. På den ene side var Steppen hjemland for fremmede folk med deres uforståelige skikker, som man kunne afgrænse sig selv, og definere sin egen identitet imod. På den anden side blev Steppen til manifestationen af folkens drøm om frihed, der i den russiske historie aldrig tabte sin attraktivitet. Lige som i den oldiranske forståelse blev modsætningsforholdet mellem Skoven og Steppen en såvel hel konkret, som også en åndelig størrelse, der gjorde sin indflydelse gældende i hele den russiske idéhistorie.

Russerne og Steppen

I det opstående men stadig hedensk russiske samfund anså man steppefolk ikke som vantroende, bare som anderledes²³. Sådan var det åbenbart også omvendt; mange gange var man i krig med hinanden, men begge sider prøvede aldrig at herske over den anden²⁴, efter felttogene vendte man tilbage til sine egne. Kontakten til nomaderne var ikke nødvendigvis krigerisk; især i de århundrede fra statsdannelsen af Rus' til begyndelsen af den russiske kolonialisme under Ivan IV. har vi evidens for mangfoldig direkte fredelig kontakt mellem den østslaviske kulturkreds og

18 Ikke til sidst gennem manikæismen, se: Taraporewala, *The Religion of Zarathushtra. Genoptryk (Bombay Chronicle Press, 1965)*, 160-166.

19 Heinrich Kunstmann, *Die Slaven: ihr Name, ihre Wanderung nach Europa und die Anfänge der russischen Geschichte in historisch-onomastischer Sicht* (Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1996), 287-292; Osterrieder, "Die Kultur des slavischen Ostens und der Schatten von Turan", 8.

20 Osterrieder, "Die Kultur des slavischen Ostens und der Schatten von Turan", 8.

21 Arthur Koestler, *Der dreizehnte Stamm. Das Reich der Khasaren und sein Erbe*, overs. Johannes Eidlitz (Wien o.a.: Verlag Fritz Melden, 1976).

22 Selvom der findes den tyrkiske enhedsalfabet fra 1922 findes der ingen normeret akademisk stavemåde til tyrkiske betegnelser, der har deres oprindelse i uddøde sprog. Derfor har jeg besluttet mig at undtagelsesvis bruge translitterationen af den russiske stavemåde.

23 Charles J. Halperin, *Russia and the Golden Horde, the Mongol Impact on Medieval Russian History* (Bloomington: Indiana University Press, 1985), 13.

24 Ibid., 17.

kulturkredsen fra Steppen. Vi ved fx at kvinder fra kipčak blev gift ind i russiske familier²⁵. Den omstændighed, at russiske fyrster i flere tilfælde allierede sig med pečeneg og senere med kipčak tyder på, at russerne var fortrolige med steppernes skik og brug. I krønikerne er der aldrig tale om brug af oversættere, hvorfor vi kan spekulere i, om begge parter var bekendt med hinandens sprog. Krønikerne nævner hyppigt enkelte nomaders navne, nogle gange i deres sprog og nogle gange oversat til russisk²⁶, vi kan derfor gå ud fra at russerne anså steppefolk som ligeværdige, og at forholdet mellem russerne og deres modpart var kendetegnet af gensidig respekt.

For Russerne var folk fra steppen altid ikke den eneste, men et vigtigt objekt for at definere sin egen identitet imod. Efter kristianiseringen af Rus', men især efter mongolertiden kom der endnu den religiøse faktor til, det var ikke mere kun sprog og kultur, der lavede steppefolk til "de andre" i modsætningsforholdet.

En vigtig faktor i den senere russisk antinomadisk holdning er muligvis magten af den russiske konstant rekonstrueret og konsolideret kulturel hukommelse, der tegner billedet af Rusland som offer af mange invasioner og nederlag mod yderligere fjende²⁷; Ruslands ekspansion anses af mange som en reaktion på dette.

Ikke alle folk fra Steppen havde en negativ anseelse i den russiske kultur, som skytternes og kosakkernes eksempel viser.

De halvnomadisk boende kosakker var et folk, der altid havde russernes sympati på deres side. Kosak er et samlingsnavn for forskellige grupper, der fra det 15. årh. boede ved grænsen mellem Steppen og skovområderne. I deres oprindelse en blanding af folk som russiske eventyrer, flygtede livegne, uraliske og tyrkiske folk og mange andre havde de den ortodokse kristendom til fælles og anså sig selv som den rette troens forsvarer. Som krigerfolk var kosakkerne en loyal, men usikkert faktor for tsaren, for i mange tilfælde fulgte de deres egen militærpolitik og i nogle tilfælde erobrede områder uden ordre fra tsaren²⁸.

I de urolige tider omkring de russiske revolutioner i begyndelsen af 1900-tallet var de de tsartroende kosakker tropper frygtet af folket, dengang var det skytterne, der havde socialrevolutionærernes og digternes sympati.

Skytterne var et iransk steppefolk der i antikken boede på steppen mellem centralasien og Sortehavet fra det 8. årh. f.Kr. til den 4. årh. e.Kr. Alt vi ved om folket kommer fra græske, romerske, assyriske og hebræiske kilder, og vi får kun yderligere evidens om deres levevis fra

25 Ibid.

26 Ibid., 16.

27 Katherine Maximick, "Steppe Nomads and Russian Identity: the (In)visibility of Scythians, Mongols and Cossacks in Russian History and Memory" (Master of Arts M.A., University of Victoria, 2009), 5, <http://hdl.handle.net/1828/1406>.

28 Ibid., 78ff.

arkæologien²⁹. Som lingvistikken viser, havde slaverne kontakt med skyterne³⁰, men det kan ikke skjule at nutidens russiske kultur ikke kan ses i en linje som arving af dette krigerisk rytterfolk. Alligevel fik skyterne en senere plads i den russiske idéhistorie, frem for alt i digtekunsten og historieprosa³¹. I lang tid formodedes det, at skyterne var russernes forfædre. Da indsigten satte sig igennem, at skyterne ikke var slægtninge af russerne, blev skyterne så omdannet til åndsbeslægtede³². Modsat mongolerne og andre nomaderfolk blev skyterne altid anset med beundring og som ædle vilde og blev i 1900-tallet i større kredse af det slavofile miljø til symbolet for den eurasiske tanke og til de ideale stamfædre af socialrevolutionen³³. En gruppe slavofile digtere antog i 1917 "skyterne" som deres navn; deres arbejde blev mest berømt med Aleksander Blok og sin digte "skyterne", som med sin truende tone mod den vestlige civilisation mødte tidsånden lige efter oktoberrevolutionen.

Op til begyndelsen af det 13. årh. var forholdet til steppefolk kendetegnet af periodiske skift mellem fredelig interaktion mest gennem handel og alliancer, og krig, typisk i form af gensidige røvertogt mod hinandens bopladser. Da Rus' kom i første kontakt med mongolerne, troede russerne derfor, at vide hvad de skulle forvente, men det gik anderledes; Rus' fik kendskab til en imperialistisk krigsmaskine, der indenfor to generationer før havde underkastet halvdelen af Asien³⁴.

Kort om mongolertiden

I 1237 blev Kieverriget underkastet af det Mongolske imperium med en hær på 600.000 mænd³⁵. De fleste russiske fyrstedømmer, undtagen dem, der blev del af Polen-Litauen, blev nu tributskyldig til Khanen.

Dengang den mest effektive krigsmaskine nogen sinde, kunne den mongolske hær gøre sin tjeneste i erobringer, dog kun så langt som der var folk til at tjene. Denne hær var sammensat af soldater der blev rekrutteret blandt forskellige andre folk, især af tyrkiske. Faktisk var de fleste af soldaterne fra tyrkiske folk, hvorfor vi især i den russiske litteratur finder begrebet "mongolo-tatarerne", nogle gange bare "tatarerne", meget hyppigt som synonym for det mongolske rige. Begge begreber tyder rigtig nok på forholdet, at denne hær i store dele var af tyrkisk oprindelse; ikke desto mindre er det kun nogle tyrkiske folk der kaldes for tatarer, og det er ikke sikkert, hvorvidt disse overhovedet er af samme oprindelse³⁶. I det nu følgende vil jeg derfor forblive ved

29 Ibid., 19.

30 Kunstmann, *Die Slaven*, 69-71.

31 Maximick, "Steppe Nomads and Russian Identity", 28.

32 Ibid., 39.

33 Ibid., 36.

34 Halperin, *Russia and the Golden Horde*, 20.

35 Rorlich, *The Volga Tatars*, 17.

36 Ibid., 4-9.

begrebet ”mongoler” for at betegne en stormagt, der rekrutterede sig i store dele af Tyrker som fx uighurer, forskellige tatarer og kipčak, men også af mange andre folk der var under mongolsk styre. Eliten forblev mongolsk, og for det første også det administrative sprog.

De fire overordnede administrative enheder af mongolerriget *ulus* faldt fra hinanden snart efter mongolernes sejr. Den vestlige *ulus* blev til det som vi kalder i dag for den Gyldne Horde. Den halvnomadiske Gyldne Horde med dens hovedstad Saraj ved den lavere Volga mellem nutidens byer Volgograd og Astrachan, gik kulturelt sine egne veje. Islam blev til statsreligionen³⁷, arabisk til diplomatiets sprog, mens den officielle administrative sprog blev til østtyrkisk³⁸. I forvejen allerede en smeltedigel af tyrkiske, iranske og mongolske folkeslag med en mongolsk elite, assimilerede den Gyldne Horde sig sprogligt og kulturelt til kipčak, hvorfor i videnskaben begrebet Kipčak-Khanat bliver brugt som synonym for den Gyldne Horde. Grundlagen for samfundet forblev dog Djengis Khans kodeks *yasa*, som ordnede samfundet og administrationen.

Efter de store ødelæggelser af mongolerfeltet på Rusland blev der hurtigt genetableret de gamle russiske samfunds- og herskabsstrukturer. Mens de russiske fyrster skulle afhente regeringstilladelsen *yarliq* hos khanen, blev der af mongolerne oprettet *basqaq*-systemet, hvor der blev indsat *daruwa*, tjenestemænd i det mongolske skattevæsen. Disse *daruwa* sørgede for, at der blev leveret tribut til khanen³⁹ og var, bortset fra enkelte mongolske straffeekspeditioner mod nogle fyrstedømmer, de eneste mongoler, russerne fik at se under ”mongoleråget”. Mongolerne var bare interesseret i højest økonomisk gevinst under mindst muligt indsats⁴⁰, som måske er grunden til, at de russiske fyrstedømmer kunne leve i relativ kulturel og religiøs selvbestemmelse. En god indikator af mongolernes religiøse tolerance er at den russiske kirke var dispenseret fra skat⁴¹, eller at vi har dokumentation for kirker og en biskopsæde i den Gyldne Hordes hovedstad Saraj⁴², sågar efter islamiseringen af Horden. Andre sydlige og sydøstlige områder i den Gyldne Hordes Rige blev inkorporeret direkte i Hordens stat, som tyder på, hvor perifert de russiske fyrstedømmer var for khanernes interesser⁴³. Deres hovedinteresser var altid af økonomisk natur og lå på indtægterne fra handelen, eller fordi de ikke handlede selv⁴⁴ rettere sagt, på told og beskyttelse af handlende der passerede deres territorium på de store sydlige handelsveje.

37 Halperin, *Russia and the Golden Horde*, 7.

38 István Vásáry, ”Oriental Languages of the Codex Cumanicus”, i *Turks, Tatars and Russians in the 13th-16th Centuries* (Aldershot: Ashgate, 2007), 109.

39 Rorlich, *The Volga Tatars*, 21.

40 Charles J. Halperin, ”Soviet Historiography on Russia and the Mongols”, *Russian Review* 41, nr. 3 (juli 1982): 314.

41 Dmitrij Tschizewskij, *Russische Geistesgeschichte* (München: Wilhelm Fink, 1974), 67.

42 Donald Ostrowski, *Muscovy and the Mongols, Cross-Cultural Influences on the Steppe Frontier, 1304-1589* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 18.

43 Halperin, *Russia and the Golden Horde*, 127.

44 Charles J. Halperin, ”Russia in The Mongol Empire in Comparative Perspective”, *Harvard Journal of Asiatic Studies* 43, nr. 1 (juni 1983): 243.

Basqaq-systemet senere blev afskaffet og beskatning overdraget direkte til fyrsterne. Den eneste sociale lag i Ruslands samfund, der havde direkte kontakt til mongolerne, var så den politiske elite; en omstændighed, jeg vil komme tilbage til senere.

Mongolerne prøvede altid at sætte fyrsterne ind på en måde, som var mest gavnligt for at beholde den overordnede magt over indrerussiske forbindelser. Grunden hvorfor det var muligt at samle de russiske fyrstedømmer under Moskvas styre allerede i den senere tid af mongolisk herskedsdomme skal ikke stilles til disposition her⁴⁵, heller ikke omstændigheder af den russiske generhvervelse af suveræniteten, som efter den almene læremening skete i 1480; den moskovitisk rige tilfalder dog nøglepositionen til forståelsen af, om og hvor der findes hvilke indflydelser fra mongolerne på det senere Rusland. Vi må anse nudagens Rusland i succession af storfyrstedømmet Moskva, der inkorporerede alle andre fyrstedømmer og tilsvarende blev kaldt for Moskovien i udlandet op til Peter I. regeringstid.

Mongolernes suverænitæt over Rus' varede knap 250 år indtil 1480, da Moskvas storfyrste nægtede at betale tributten. Efter en kort sabelraslen opgav den Gyldne Horde sin krav på Rus', som faktisk allerede var samlet under Moskvas hegemoni⁴⁶. Den Gyldne Horde var svækket pga. den Sorte død i Sarai og i resten af Hordens kernelande⁴⁷, og pga. indre magtkampe, som til sidst, udmundede i opsplitningen af den Gyldne Horde i khanaterne Krym, Astrachan' og Kazan⁴⁸.

Mongolernes indflydelse på den russiske kultur

Spørgsmålet om hvordan, hvor stærkt, i hvilke områder, hvornår eller om den russiske kultur overhovedet blev influeret af mongolerne er genstand til en hidsig debat indenfor den historiske videnskab, som jeg vil belyse nedenfor. Først vil jeg i dette kapitel give konkrete eksempler på hvilken slags påvirkning det må have haft på den russiske kultur.

Det mindst omstridte område er sikkert sproget. Russiske ord som fx penge: *den'gi*, toldkontor: *tamožnja*, kasserer: *kaznačej*, postkusk: *jamščik* er alle låneord fra mongolsk og har til fælles en tilknytning til finansadministrationen og postvæsnet, altså områder, hvor mongoler havde stærk indflydelse⁴⁹.

Ved siden af administrationen har vi også evidens for en russisk overtagelse af mongolske traditioner i handelen, metoder af diplomati, i ceremoniel eller i straffeloven⁵⁰. Store analogier

45 Mange historiker hævder, at den mongolske herskedsdom over Rusland er grunden til Moskvas success. Maximick, "Steppe Nomads and Russian Identity", 57-58.

46 Undtagen fyrstedømme der var under polsk-litauisk styre og nogle fyrstedømme der ikke desto mindre var i afhængighed til Moskva.

47 Ibid., 57.

48 Rorlich, *The Volga Tatars*, 23.

49 Tschizewskij, *Russische Geistesgeschichte*, 67; Halperin, *Russia and the Golden Horde*, 90-91.

50 Maximick, "Steppe Nomads and Russian Identity", 61.

mellem den mongolske og den russiske hær gennem alle tider tyder på, at det russiske militærvæsen er endnu et af de områder, der blev stærkt influeret af den mongolske tradition⁵¹.

Indtrykket vokser, at den mongolske indflydelse på den russiske kultur skete udelukkende i de statslige institutioner. Som fremlagt ovenfor, var der aldrig nogen nævneværdige kontakt mellem den almenlige folk og mongolerne der kunne havde bragt en kulturel påvirkning. Derimod skete kulturel interaktion mellem mongolerne og russerne i høj grad i eliten. Fyrsten og sine omgivelser kollaborerede med mongolerne for at sikre deres egen magt og understøttelsen af mongolerne. Fyrsten og familien var hyppigt til stede ved Khanens hof, og det var sædvane, at tronfølgerne tilbragte deres ungdom som gidsel i Saraj. På denne måde fik eliten et omfattende indblik i den administrative opbygning af Mongolerriget⁵².

Endnu mere abstrakt og ideologisk relevant, og derfor mere omstridt, er spørgsmålet efter rødderne af den russiske autokratiske herskabsmåde, som nogle formoder i Bysans, mens andre ser den i mongolsk tradition eller som et fænomen, der udviklede sig helt autokton⁵³. Et eksempel som illustration er det afhængighedsforhold af folket til øvrigheden i den postmongolsk Rusland, der adskiller landet fra den europæiske tradition. I Vesteuropa stod pga. len undersåtter og herskere i et reciprokt forhold af forpligtelser. I såvel det Mongolske Rige som i Rusland var det bare undersåtterne, der havde pligt til at tjene herren. Når en godsejer forlod tjenesten ved en fyrste i Vesteuropa, forblev landet hos ejeren. I Rusland og i den mongolske rige forblev ejendommen dog hos fyrsten. Ostrowski anser dette som en arv af mongolske herskabsstrukturer⁵⁴.

Diskussionen om ligheder mellem den mongolske herskabsmåde og den russiske autokrati får megen opmærksomhed også udefra historievidenskabet, da mange anser den som en indikator for nutidens Rusland henhørent til den ”europæiske” eller den ”asiatiske” kulturkreds.

Reception af mongohærdømmen gennem tiden

Forholdet til Steppen alment og til mongolertiden i det særlige var altid ambivalent, såvel i Ruslands idéhistorie, som blandt forskere, der beskæftigede sig med emnet. Under orientalismen kunne der findes både positive og negative holdninger til nomadiske folk⁵⁵. Her vil jeg redegøre for

51 Bellamy fremlægger en stor lighed sågar af den sovjetiske hær til mongolernes krigsmaskine på alle niveauer: fra doktrin over strategi, taktik og operation, hen til hærstrukturen og karakteristisk adfærd i feltet og i baglandet. Chris Bellamy, “Heirs of Genghis Khan: The Influence of the Tartar-Mongols on the Imperial Russian and Soviet Armies”, *The RUSI - Journal* 128, nr. 1 (1983): 52-60.

52 Donald Ostrowski, “The Mongol Origins of Muscovite Political Institutions”, *Slavic Review* 49, nr. 4 (winter 1990): 525.

53 Peter Nitsche, “Die Mongolenzeit und der Aufstieg Moskaus (1240-1538)”, i *Handbuch der Geschichte Russlands. Band I: von der Kiever Reichsbildung bis zum Moskauer Zartum* (Stuttgart: Anton Hiersemann, 1981), 704-705; Maximick, “Steppe Nomads and Russian Identity”, 56.

54 Ostrowski, “The Mongol Origins of Muscovite Political Institutions”, 537.

55 Halperin, *Russia and the Golden Horde*, 127.

hvordan opfattelsen af mongolerherredømmet udviklede sig gennem tiden med henblik til vurderinger af forskningen, og til hvordan magthaverne brugte komplekset.

Ruslands tid under mongolerherredømmet er alment kendt under det negativt besatte og ideologisk ladede begreb ”Det Mongolske Åg”. Det siger meget om, hvordan denne del af den russiske historie bliver vurderet i alminneligheden dag. Men hvis man holder sig for øje at begrebet er dokumenteret først i det 17. århundrede⁵⁶, er det værd at stille spørgsmål om, hvordan den almindelige syn på mongolerherredømmet var før. Under mongolertiden og i en lang periode efter genetablering af den russiske suverænitet havde tatariske fyrster et stort renommé i det moskovitiske samfund, og man holdt store dele af egne mongolske forfader i familien⁵⁷. Mongolske fyrster kunne beholde deres titel i det russiske statsvæsen, og djengiside fyrster (direkte efterkommende af Djengis Khan) var i rangtabellen *mestničestvo* kun en rang efter selve tsaren⁵⁸.

I de århundrede efter mongolerherredømmen begyndte kirken dog at opponerede mod de ”hedenske” og ”vantroende” tatarer i samfundet og mod enhver af positiv opfattelse af epoken under mongolerne. Allerede i mongolertiden dyrkede russiske skribenter det, Halperin kalder for ”ideology of silence”⁵⁹. Efter hans vurdering prøvede man altid at stille fællestroende, især sin egen fyrste, i et godt lys som den rette troens forsvarer, og at tie om alt, der kunne henvise til samarbejde med vantroende, hvis fx en russisk fyrste indgik en alliance med mongolerne mod en anden russisk fyrste. Omvendt blev de negative aspekter af mongolernes virke meget bredere dokumenteret⁶⁰.

Mens det gejstlige Rusland altid anså sig som arving af Bysans, så den værdslige Rusland sig selv som efterfølger af Kipčak-Khanatet, mindst til Ivan IV. regeringstid⁶¹. Under mongolertiden blev den mongolske khan kaldt for ”tsaren” af russerne, og storfyrst Ivan III. antagelse af tsartitlen ved genetablering af suveræniteten kan derfor også anses som et krav på mongolernes arv⁶². Ved Moskvas ekspansion over flere og flere områder mod Steppen og over dens forskellige folk var det af fordel, at kunne legitimere sig som Khanens arving; Vernadsky hævder at

”[t]he feeling among many Turkish and Mongol tribes that the Russian tsar was the successor of the Mongol khans created a favourable situation psychologically for the extension of the tsar's rule over those tribes. [...] In this sense it may be said [...] that the Russians inherited their empire from Chingis-

56 Halperin, ”Soviet Historiography on Russia and the Mongols”, 321.

57 Maximick, ”Steppe Nomads and Russian Identity”, 62.

58 István Vásáry, ”Clans of Tatar Descent in the Muscovite Elite of the 14th-16th Centuries”, i *Turks, Tatars and Russians in the 13th-16th Centuries* (Aldershot: Ashgate, 2007), 109-110; George Vernadsky, *The Mongols and Russia* (New Haven: Yale University Press, 1953), 369.

59 Charles J. Halperin, ”The Ideology of Silence: Prejudice and Pragmatism on the Medieval Religious Frontier”, *Comparative Studies in Society and History* 26, nr. 3 (juli 1984): 442-466.

60 Maximick, ”Steppe Nomads and Russian Identity”, 67.

61 Jaroslaw Pelenski, ”Muscovite Imperial Claims to the Kazan Khanate”, *Slavic Review* 26, nr. 4 (december 1967): 559-576.

62 Ostrowski, *Muscovy and the Mongols*, 182.

Khan”⁶³.

Denne tanke var selvfølgelig ikke i kirkens interesse, som var i gang med at positionere Moskva som den Tredje Rom, og som centrum af verdens ortodokse kristendom⁶⁴. Senest fra 1500-tallet begyndte kirken så systematisk at omskrive historien ved at konstruere ”mongoleråget” som et ensidigt negativt afsnit i Ruslands historie, først og fremmest for at udlette mindelse om russisk verdslig og gejstlig kollaboration, for at nægte enhver positiv indflydelse af mongolerne på Moskvas opstigning, men også for at aflegitimere tiltrækningskraften af Steppen, som var blottet for al statslig kontrol, og som var tilflugtssted for flygtede livegne, gammeltroende, skismatikere, eventyrer og mange andre⁶⁵. Krøniker blev fx redigeret af kirkefolk, andre kilder undergik censur gennem statslige embedsmænd⁶⁶. På denne måde blev der også etableret en ensidig myte om militærisk befrielse fra Rusland udelukkende ud af egen kraft uden at nævne den Gyldne Hordes svaghed efter dens borgerkrig og den Sorte pest som yderligere grunde.

Som historiens ironi slog kirkens forsøg på at dæmonisere mongolertiden først igennem under Peter I., som ved andre lejligheder var af alt andet end samme mening som kirken. Selvom med andre ideologiske fortegn end kirken, fratog Peter I. tatarerne deres status i samfundet, da de ikke passede i hans politik af vesternisering af landet⁶⁷. Alle institutioner i staten og i samfundet, der havde deres oprindelse i mongolertiden, blev erstattet med vestlige⁶⁸.

Da næsten al skriftkultur og lære lå i kirkens hånd op til 1700-tallet, fik den senere moderne historiografi og et voksende læsekyndige publikum ensidig kildemateriale til syn, ud fra hvilket konstruktionerne af mongoleråget, og befrielsen gennem Moskvas sejr over Mongolerne⁶⁹, blev en del af folkets kulturel hukommelse. Renæssancens og senere kolonialismens tidsånd med dets generel aversion mod den ”tilbagestående” nomadiske levestil og ringeagt for asiatiske folk understregede endnu denne udvikling.

Steppen og den nomadiske levevis fik i det senere 18. århundrede en ny ”talsmand”. Romantikken lavede nomaderen om til en ædel vild, der levede, i modsætning til europæeren, i frihed. Med opståen af nationalromantikken blev der i den højere russiske befolkning snart spurgt spørgsmålet om hvad nationalbegrebet indebærer for Rusland, med resultatet, at der opstod to modsatte ideologiske lejre i spørgsmålet, hvilken kulturkreds Rusland hører til. Modstriden mellem

63 Vernadsky, *The Mongols and Russia*, 389.

64 Maximick, “Steppe Nomads and Russian Identity”, 70.

65 Moshe Gammer, “Russia and Eurasian Steppe Nomads: An Overview”, i *Mongols, Turks, and Others, Eurasian Nomads and the Sedentary World*, udg. Reuven Amitai og Michael Biran (Leiden, Boston: Brill, 2005), 489-490, <http://site.ebrary.com.ep.fjernadgang.kb.dk/lib/royallibrary/docDetail.action?docID=10171573>.

66 Maximick, “Steppe Nomads and Russian Identity”, 68.

67 Ibid., 63.

68 Halperin, “The Ideology of Silence”, 463.

69 Maximick, “Steppe Nomads and Russian Identity”, 71.

den vestlige og den slavofile lejr kan anses som konstituerende for al efterfølgende og nuværende især videnskabelig diskussion om mongolertiden, dets arv og dets reception.

En ny situation i receptionen af mongolertiden opkom med etableringen af det sovjetiske regime i Rusland. Efter en relativ frihed i forskningen i 1920erne med sin voksende eurasiske skole, vendte den moderne sovjetisk historiografi i 30erne tilbage til en nationalistisk vurdering af historien⁷⁰. Der blev kanoniseret en negativ og regressiv påvirkning af mongolerne på Rusland⁷¹. Grundlaget for enhver videskab var Marxisme-Leninismen, og muligheden passede ikke i kommunisternes dialektik af historisk materialisme, at et i marxistiske bedømmelse økonomisk tilbagestående samfund kunne have enhver gavnlig indflydelse. En vigtig del i den sovjetiske fortolkning var, at der blev indrømmet kollaboration af den verdslige og gejstlige elite, men der blev hævdet, at der kom stor opposition mod besættelsen fra det russiske folk⁷². Det samme skete i vurderingen om selve mongolerne, hvor herskabsapparatet og eliten blev anset som udbytter af sine egne folk⁷³. Ikke-marxistiske fortolkninger som forklarer mongolernes succes med Djengis Khans genius, med idéen af et universelt rige eller med geografien, blev forkastet som racistisk, imperialistisk og kolonialistisk⁷⁴.

Med undergangen af Sovjetimperiet faldt det statslige meningsmonopol bort i Rusland og efterlod et identitetsvakuum. Den ”nye” gamle spørgsmål, om hvad Rusland er, var oppe til diskussion igen og man vendte sig mod historien for at få svar.

Videnskabelig syn på mongolerherredømmet

Som fremlagt undergik synet på mongolerherredømmet mange forandringer. I den moderne videnskab blev emnet i den russiske kulturosfære omdiskuteret siden 1800-tallet. I dette kapitel stiller jeg spørgsmålet om den moderne forskning omkring Moskvas forhold til Mongolerne og deres arv. Selvom der altid har eksisteret forskning om emnet udenfor Rusland, er det især siden 1980erne at vi kan notere et stigende tal af vestlige forskere, der slutter sig til diskussionen⁷⁵, som fx Halperin, Ostrowski og andre.

Problematikken i den videnskabelig diskussion ligger blandt andet i den problematiske kildesituation⁷⁶. Det ældste østslaviske dokument er fra det 12. århundrede, først fra det 15. århundrede er der overleveret dokumenter i stigende antal⁷⁷. Derimod findes der et stort antal af

70 Halperin, “Soviet Historiography on Russia and the Mongols”, 308.

71 Ibid., 309.

72 Ibid., 308.

73 Ibid., 309.

74 Ibid., 311.

75 Vásáry, “Oriental Languages of the Codex Cumanicus”, 187.

76 Halperin, *Russia and the Golden Horde*, 128.

77 Nitsche, “Die Mongolenzeit und der Aufstieg Moskaus”, 543.

krøniker, som dog er en endnu mere problematisk kilde, det i de fleste tilfælde drejer sig om redaktioner og *svody* (kompilationer af flere kilder) af tabte originaler⁷⁸, som skal omgås med varsomhed; sandhedsindholdet kan være tvivlsomt på grund af den ideologiske situation under hvilken disse kilder blev produceret⁷⁹.

Endnu et andet problem i diskussionen er, som Richard Pipes hævder, at antydningen på enhver orientalsk indflydelse på den russiske kultur kan fornærme modpartens nationale følelser⁸⁰. Dette forhold sammen med kildesituationen indrammer kvaliteten af diskussionen. Halperin beskriver forholdene i debatten om Mongolertiden på følgende måde:

“[...] [t]he medieval Russian sources are, as a result of deliberate and sustained policy, particularly misleading and [...] subsequent historians through either bias or indifference, often have been particularly willing to be misled. [...] An unfortunate combination of circumstances involving the nature of the historical record and centuries-old prejudices has led many historians to dismiss this period as one in which Russian society was in a state of suspended animation or of cultural and economic decay. The intellectual climate has been especially conducive to uncritical acceptance of evidence which is not only almost entirely from the Russian perspective, but is [...] highly deceptive.”⁸¹

Læremener er langt fra enhver af konsensus⁸² mens de forskellige videnskabelige skoler bygger på ideologiske fundament, der er i direkte modstrid med hinanden.

Ostrowski beskriver meningsspektrummet indenfor historiografien om hvordan mongolerherredømmet har influeret Ruslands institutioner ved at gengive fem ekstreme læremener, mellem hvilke al diskussion forgår⁸³. Den første ekstrem med S. M. Solov'ëv og S. F. Platonov som forstrider er at Moskva er i direkte følge af Kieverstaten, og at begge parter aldrig var udsat for nogen som helst indflydelse udefra, dvs. at alle institutioner er unikke russiske. Andre historikere som B.D.Grekov eller A. Ju. Jakubovskij nægter indflydelsen af mongoler på Rusland, men ser mongolerherredømmet som en positiv katalysator for fødslen af den russiske nationalbevidsthed. Igen andre historikere erkender kun negativ indflydelse af mongolerne, fx som grund for Ruslands angivelig tilbageståen i udviklingen i de følgende århundrede.

Den anden ekstrem er nægtelsen af enhver af indflydelse fra Bysans (E. L. Keenan) eller kun negativ indflydelse (F. Thomson, P. Miliukov, R. Pipes). Den tredje ekstrem (fx D. Obolenskij) kan

78 Ibid.

79 Halperin, *Russia and the Golden Horde*, 19-20, 127.

80 "The subject of Mongol influence is a very sensitive one for Russians, who are quick to take offence at the suggestion that their cultural heritage has been shaped in any way of the orient, especially by the oriental power best remembered for its appalling atrocities and destruction of great centres of civilization." (Richard Pipes) i Ostrowski, *Muscovy and the Mongols*, 11.

81 Halperin, *Russia and the Golden Horde*, 127-128.

82 Ostrowski, *Muscovy and the Mongols*, 1.

83 Ibid., 1-13.

forstås som den diametrale modsætning til den første lejr: at alle institutioner af den Moskovitiske Rige blev importeret, mere eller mindre fra Bysans, Vesteuropa eller Mongolerne.

Som den fjerde nævnte ekstrem mener den Eurasiske skole, al foran sprogforskeren Nikolaj S. Trubetskoj og historikerne George Vernadsky og Lev Gumilëv, at Moskvastaten er efterfølgeren af den Gyldne Horde. I den femte ekstrem anser forskere Moskvastaten udelukkende som importør af Vesteuropæiske institutioner (A. Yanov). I det mindste bliver i nutidens forskning dog en enighed blandt forskere synlig, at det stereotypiske perspektiv af "Det Mongolske Åg" som en barbarisk, tyrannisk og brutal styre ikke er korrekt og at Rus' var den frieste del af Mongolerriget⁸⁴.

Skalaen om hvor vidt indflydelsen af mongolerne i statsvæsenet gik ender i Ostrowskis teser om den mongolske oprindelse af de moskovitiske politiske institutioner⁸⁵, hvor han fremstiller hele den moskovitiske statsopbygning og alle institutioner, som arvede af mongolerne. Hans kollegaer Halperin og Goldfrank, som står positiv over for tanken om en stor mongolsk indflydelse på den moskovitisk rige, gik disse påstand for vidt, og der opstod en stor diskussion om, at disse analogier lige så godt kunne have været tilfældige og at der eksisterede mange lignende institutioner i vesteuropa⁸⁶. Især Halperin, en forstrider af idéen om en stor mongolsk indflydelse på den russiske kultur, så sig selv overhalet højre om i diskussionen, og nødt til at påbegynde argumentering for, at indflydelsen tværtimod ikke var på så en høj grad som Ostrowski hævder⁸⁷.

Desuden er der ingen konsensus i, hvornår den mongolsk indflydelse skete⁸⁸. Der er konsensus om, at der ikke var en nævneværdig påvirkning på det russiske statsvæsen i det tidlige stadie af mongolernes herskedom⁸⁹, dvs. at de fleste forskere tror på, at Moskvastaten antog mongolske træk i de senere år af den Gyldne Hordes herskedom over Rus'. Derudover formoder Halperin, at hovedparten af indflydelsen skete ikke under Mongolerherredømmet, men i de generationer efter. På sin søgen for tilsvarende statslige instrumenter for at kunne administrere den over sine traditionelle grænser voksende Moskovitiske rige, lod den russiske elite sig inspirere af mongolertiden⁹⁰.

84 Maximick, "Steppe Nomads and Russian Identity", 77.

85 Ostrowski, "The Mongol Origins of Muscovite Political Institutions".

86 Charles J. Halperin, "Muscovite Political Institutions in the 14th Century", *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* 1, nr. 2 (2000): 237-257; David M. Goldfrank, "Muscovy and the Mongols: What's What and What's Maybe", *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* 1, nr. 2 (2000): 259-266.

87 Halperin, "Muscovite Political Institutions in the 14th Century".

88 Der er ingen konsensus i historikerens debat, Ostrowski, "The Mongol Origins of Muscovite Political Institutions", 526.

89 Tschizewskij, *Russische Geistesgeschichte*, 67.

90 Halperin, *Russia and the Golden Horde*, 95.

Konklusion

Efter Sovjetunionens opløsning og bortfaldet af dens meningsmonopol opkom igen det store russiske spørgsmål om, hvad Rusland er og hvad den nationale idé skulle være. Man vendte sig mod historien for at få inspiration til svaret. Et af de største problemer er, at der ingen konsensus findes på, hvilken kulturkreds Rusland hører til. Vi kan finde flere lejre i debatten, der allerede i 1800-tallet var i modstrid med hinanden, frem for alle vesterniseringer og slavofiler samt eurasiater. Alle sider har prøvet at legitimere deres standpunkt med eksempler fra historien. Opgaven tangerede dette på flere områder. I dag blev modsætningsforholdet mellem skov og steppe aktualiseret til en endnu større modsætning mellem Asien og Europa. Diskussionen om den Moskovitisk stat var efterfølger af Kipčak-khanaten eller ej bliver så til diskussionen om Rusland er en asiatisk kultur eller en europæisk. Men hvem er repræsenterende for Rusland og dens kultur, er det nu staten, eller er det kirken som anser sig selv i byzantinisk tradition? Og hvor kan vi positionere folket som altid fik ordre fra øvrigheden, er den nødvendigvis asiatisk, hvis det kun er staten, der viser mongolske træk? Spørgsmålet om identitet er ikke bare et spørgsmål efter angivelige historiske fakta. Historiografien er intet andet end en stadig aktualiseret konstruktion af fortiden ud af forskellige subjektivt farvede udgangspunkter. Et godt eksempel til dette er omgangen med Mongolertiden gennem tiderne og i den nuværende diskussion blandt historikere. På den ene side er det nemt at konstatere typologiske analogier mellem forskellige kulturer. Men hvis vi på den anden side begynder at rekonstruere historiske sammenhænge mellem disse analogier, så bliver dette også relevant for identiteten og al dens ideologiske aspekter.

Hvordan folkets kulturelle hukommelse systematisk kan blive ændret kunne vi se i hvordan ”mongoleråget” blev konstrueret gennem tiderne, mens vi kan se i vores dage, hvordan dekonstruktionen forgår, dels med politisk vilje og ved at propagere Rusland som et asiatisk hhv. unik samfund, eller som jeg har vist, på grundlag af forskning.

På langt sigt kan vi forvente at forholdene såvel til Steppen, som til mongolertiden forbliver meget omdiskuterede emner. Rusland skal på den ene side finde ud af sin egen identitet og om hvilken rolle de andre folk i samfundet skal spille. Det er ikke sikkert at Ruslands søgen efter sin identitet vil finde en ende; måske er det lige denne ambivalens, der udgør den russiske identitet.

Literatur

- Adži, Murad. *Evropa, tjurki, Velikaja Step'*. Moskva: Mysl', 1998.
- Ager, Simon. "Mongolian alphabets, pronunciation and language".
<http://www.omniglot.com/writing/mongolian.htm> (hentet d. 14. december 2009).
- "Avesta: Vendidad (English): Fargard 3: The Earth". <http://www.avesta.org/vendidad/vd3sbe.htm>
(hentet d. 13. december 2009).
- Bassin, Mark. "Asia". I *The Cambridge Companion to Modern Russian Culture*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Bellamy, Chris. "Heirs of Genghis Khan: The Influence of the Tartar-Mongols on the Imperial Russian and Soviet Armies". *The RUSI - Journal* 128, nr. 1 (1983): 52-60.
- Brent, P. *Das Weltreich der Mongolen, Dschingis Khans Triumph und Vermächtnis*. Bergisch Gladbach: Lübbe, 1977.
- Chaliand, Gerard. *Nomadic Empires, from Mongolia to the Danube*. Oversat af A. M. Berrett. New Brunswick: Transaction, 2004.
- Conermann, Stephan og Kusber, Jan, red. *Die Mongolen in Asien und Europa*. Bern: Peter Lang, 1997.
- Davoud, Pour-e. *Introduction to the Holy Gâthâs, Genoptryk (The Iran League o.a., Bombay 1927)*. Tehran: Faravahar, 2000.
- Gammer, Moshe. "Russia and Eurasian Steppe Nomads: An Overview". I *Mongols, Turks, and Others, Eurasian Nomads and the Sedentary World*, redigeret af Reuven Amitai og Michael Biran, 503-522. Leiden, Boston: Brill, 2005.
<http://site.ebrary.com.ep.fjernadgang.kb.dk/lib/royallibrary/docDetail.action?docID=10171573>.
- Goldfrank, David M. "Muscovy and the Mongols: What's What and What's Maybe". *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* 1, nr. 2 (2000): 259-266.
- Greisbach, Reinhold. "Uighurisch-Mongolische Transliteration".
<http://sprachen.sprachsignale.de/ordos-mongolisch/mvfttransliteration1.html> (hentet d. 14. december 2009).
- Grousset, René. *The Empire of the Steppes, a History of Central Asia*. Oversat af Naomi Walford. New Brunswick: Rutgers University Press, 1970.
- Gäntzel, Hans Helmut. *Wladimir Solowjows Rechtsphilosophie auf der Grundlage der Sittlichkeit*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1968.
- Halperin, Charles J. "Muscovite Political Institutions in the 14th Century". *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* 1, nr. 2 (2000): 237-257.

- . *Russia and the Golden Horde, the Mongol Impact on Medieval Russian History*. Bloomington: Indiana University Press, 1985.
- . “Russia in The Mongol Empire in Comparative Perspective”. *Harvard Journal of Asiatic Studies* 43, nr. 1 (juni 1983): 239-261.
- . “Soviet Historiography on Russia and the Mongols”. *Russian Review* 41, nr. 3 (juli 1982): 306-322.
- . “The Ideology of Silence: Prejudice and Pragmatism on the Medieval Religious Frontier”. *Comparative Studies in Society and History* 26, nr. 3 (juli 1984): 442-466.
- . *The Russian Land and the Russian Tsar, The Emergence of Muscovite Ideology, 1380-1408*. New York: Columbia University, 1973.
- . *The Tatar Yoke*. Columbus: Slavica, 1986.
- International System for the Transliteration of Slavic Cyrillic characters / ISO*. 2. udg. Genève: ISO, 1968.
- Kazymzhanov, Agyn Khairulloevich og Tribble, Keith Owen. “The Political Tradition of the Steppe”. *Nationalities Papers* 26, nr. 3 (1998): 453.
- Khodarkovsky, Michael. *Russia's Orient, Imperial Borderlands and Peoples, 1700-1917*. Redigeret af Daniel R. Brower og Edward J. Lazzerini. Bloomington: Indiana University Press, 1997.
- “Khorda Avesta (English): Frawardin Yasht (Hymn to the Guardian Angels)”.
<http://www.avesta.org/ka/yt13sbe.htm#section24> (hentet d. 13. december 2009).
- Koestler, Arthur. *Der dreizehnte Stamm. Das Reich der Khasaren und sein Erbe*. Oversat af Johannes Eidlitz. Wien o.a.: Verlag Fritz Melden, 1976.
- Krueger, John, red. *The Turkic Peoples, Selected Russian Entries from the Great Soviet Encyclopedia, With an Index in English*. Bloomington: Indiana University. The Hague: Mouton, 1963.
- Kunstmann, Heinrich. *Die Slaven: ihr Name, ihre Wanderung nach Europa und die Anfänge der russischen Geschichte in historisch-onomastischer Sicht*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1996.
- Maximick, Katherine. “Steppe Nomads and Russian Identity: the (In)visibility of Scythians, Mongols and Cossacks in Russian History and Memory”. Master of Arts M.A., University of Victoria, 2009. <http://hdl.handle.net/1828/1406>.
- Moss, Walter G. *A History of Russia*. 2. udg. London: Anthem, 2002.
- Nitsche, Peter. “Die Mongolenzeit und der Aufstieg Moskaus (1240-1538)”. I *Handbuch der Geschichte Russlands. Band I: von der Kiever Reichsbildung bis zum Moskauer Zartum*. Stuttgart: Anton Hiersemann, 1981.

- Osterrieder, Markus. "Die Kultur des slavischen Ostens und der Schatten von Turan", 2000.
<http://www.celtoslavica.de/bibliothek/Iran.pdf> (hentet d. 25. oktober 2009).
- Ostrowski, Donald. "Muscovite Adaptation of Steppe Political Institutions: A Reply to Halperin's Objections". *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* 1, nr. 2 (2000): 267-304.
- . *Muscovy and the Mongols, Cross-Cultural Influences on the Steppe Frontier, 1304-1589*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- . "The Mongol Origins of Muscovite Political Institutions". *Slavic Review* 49, nr. 4 (winter 1990): 525-542.
- Pedersen, Thomas T. "Transliteration of Non-Roman Scripts - Mongolian (Uighur)".
<http://transliteration.eki.ee/pdf/Mongolian.pdf> (hentet d. 14. december 2009).
- Pelenski, Jaroslaw. "Muscovite Imperial Claims to the Kazan Khanate". *Slavic Review* 26, nr. 4 (december 1967): 559-576.
- . *Russia and Kazan, conquest and imperial ideology (1438-1560s)*. The Hague: Mouton, 1974.
- Phillips, E. D. *The Royal Hordes, Nomad Peoples of the Steppes*. London: Thames & Hudson, 1965.
- Presniakov, Alexander E. *The Tsardom of Muscovy, with Master and Man in Muscovy*. Oversat af Robert F. Price. Gulf Breeze: Academic International Press, 1986.
- Riasanovsky, Nicholas V. *A history of Russia*. New York: Oxford University Press, 1984.
- . *Russian identities, a historical survey*. New York: Oxford University Press, 2005.
<http://site.ebrary.com.ep.fjernadgang.kb.dk/lib/royallibrary/docDetail.action?docID=10091884>.
- Rorlich, Azade-Ayşe. *The Volga Tatars, a Profile in National Resilience*. Stanford: Hoover Institution Press, 1986.
- Sakisyanz, Emanuel. *Russland und der Messianismus des Orients*. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1955.
- Sheehy, Ann og Nahaylo, Bohdan. *The Crimean Tatars, Volga Germans and Meskhetians, Soviet treatment of some national minorities*. London: Minority Rights Group, 1980.
- Sheiko, Konstantin. *Nationalist imaginings of the Russian past, Anatolii Fomenko and the rise of alternative history in post-communist Russia*. Redigeret af Stephen Brown. Stuttgart: ibidem, 2009.
- Skjærvø, Prods Oktor. *An Introduction to Old Persian*. 2. udg. Cambridge: Harvard, 2005.
<http://www.fas.harvard.edu/~iranian/OldPersian/opcomplete.pdf> (hentet d. 16. december 2009).
- Taraporewala, Irach Jehangir Sorabjee. *The Religion of Zarathushtra. Genoptryk (Bombay*

Chronicle Press, 1965). Tehran: Faravahar, 1980.

Tenišev, Edch'am. "Jazyk meždunatsional'nogo obščeniya zolotoordynskoj epochi" sted: Kruglyj stol tatarskoj obščestvennosti, Fond razvitija musul'manskich narodov, 2. januar 2000.
http://www.mtss.ru/?page=lang_orde (hentet d. 8. oktober 2009).

"The Zend Avesta, Part I (SBE04): Vendîdâd: Fargard III. The Earth". <http://www.sacred-texts.com/zor/sbe04/sbe0409.htm> (hentet d. 13. december 2009).

"The Zend Avesta, Part II (SBE23): XIII. Farvardîn". http://www.sacred-texts.com/zor/sbe23/sbe2318.htm#fr_949 (hentet d. 13. december 2009).

Tschizewskij, Dmitrij. *Russische Geistesgeschichte*. München: Wilhelm Fink, 1974.

Vásáry, István. *Turks, Tatars and Russians in the 13th-16th Centuries*. Aldershot: Ashgate, 2007.

Vasmer, Max. *Untersuchungen über die ältesten Wohnsitze der Slaven*. Veröffentlichungen des baltischen und slavischen Instituts an der Universität Leipzig 3. Leipzig, 1923.

Vernadskij, Georgij Vladimirovič. *The Origins of Russia, by George Vernadsky*. London: Oxford University Press, 1959.

Vernadsky, George. *The Mongols and Russia*. New Haven: Yale University Press, 1953.

Weatherford, Jack. *Genghis Khan and the Making of the Modern World*. New York: Crown, 2004.
<http://site.ebrary.com.ep.fjernadgang.kb.dk/lib/royallibrary/docDetail.action?docID=10062411>.

Wesendonk, Otto Günther. *Urmensch und Seele in der iranischen Überlieferung*. Hannover: Lafaire, 1924.